

Posudok na habilitačnú prácu

Mgr. Klementa Mitterpacha, PhD.

„Idea autonómnej skutočnosti medzi estetikou a filozofiou. Umelecké dielo ako vec“

Oponent: doc. Mgr. Pavol Sucharek, PhD.

Filozofovanie kolegu Klementa Mitterpacha som mal možnosť sledovať už ako vysokoškolský študent pri niektorých stretnutiach v rámci fenomenologického krúžku na Slovenskej akadémii vied v Bratislave, verejnej prezentácii výskumu Heideggerovej filozofie, ktorý neskôr vyústil do publikovania knihy *Bytie, čas, priestor v myslení Martina Heideggera* (Iris 2007). Vnímam ho ako vynikajúco jazykovo podkutého a kritického mysliteľa, pokračujúceho v poctivej aristotelovskej metafyzickej tradícii s presahmi do súčasného myslenia (Meillassoux, Badiou, Harman, atď.). Zvlášť oceňujem jeho inšpiratívne, tiché a nenápadné pedagogické pôsobenie, keďže mnohí z ocenených študentov v rámci celoslovenského kola ŠVUK, ktoré sme spolu s kolegami niekoľko rokov organizovali, pochádza práve z jeho „mysliteľskej dielne“. Aj opreto vyjadrujem presvedčenie, že predložená habilitačná práca spĺňa tie najprísnejšie nároky autentického výskumu a kritickej vedeckej práce.

1. *Náročnosť spracovania riešenej problematiky práce.* Práca, resp. jej podstatná časť, je ukázkovým príkladom toho, ako má vyzerať tzv. „tvrdá filozofia“. V tomto zmysle by som si dovoľil zvlášť vyzdvihnúť až scholastickú argumentáciu a funkčné pojmové dištinkcie v kap. 4, 5 a 6 vedené z pozícií „špekulatívneho realizmu“. Autorova argumentácia je na týchto miestach snád až príliš hutná, no musím zvlášť oceniť logicky konzistentné a precízne zdôvodnenie ontologického kontrastovania medzi (nástrojom) „autonómne neživým“ a (umeleckým) „dielom“. Ak som tomu dobre porozumel, aby bolo možné dospieť k rezultátu ontologickej autonómnosti umeleckej reality (diela) je nutné prejsť všetkými štádiami kontrastovania, t.j. sledovať rozdiel medzi dielom a výtvorom na niekoľkých úrovniach: utility, účelnosti či funkcie, signifikácie alebo (ako v prípade umeleckého diela) jej absencie, materiálnosti, znakovosti a významu či singularnosti. Z perspektívy klasického hylomorfizmu, to jest výkladu umeleckého diela ako materiálno-významového kompozita sa K. Mitterpach dopracúva k pomerne prekvapujúcemu konštatovaniu: z ontologického hľadiska autonómne skutočného je príznak či aspekt vytvorenosti diela úplne irelevantný, rovnako ako jeho rezistencia voči akejkolvek funkcionalite („Ontologická autonómia diela nie je ďalej signifikantná práve z hľadiska účelov“, s. 46). Táto ontologická banalita je posilnená akoby obrátenou tézou o tom, že čokoľvek, čo vystupuje ako dielo, má špecifickú „mohúcnosť“ ukazovať rezistentnosť všetkého neživého voči (akýmkoľvek) významom. Takže tu máme

prevrátenú postupnosť: nie je to tak, že dielo vytvárame z nejakej látky a významovo dotvárame, a preto je to dielo, lebo je potenciálne imúnne voči funkcii, utilite, projektu, skrátka účelu, ale je to naopak: z číreho materiálu/látky môžeme dostať dielo („neživé môže vystupovať ako dielo“) len a len preto, že lebo ho to významovo nijako (t.j. svetsky účelovo) nekontextuje, „nekontaminuje“. Rezultát je potom ten, že to nie je ani materiál ani význam, ktoré definujú umeleckosť (resp. bytie dielom) diela, čím klasické aristoteleovské poňatie kvalifikuje ako ontologicky nedostatočne prepracované poňatie autonómie vytvoreného.

2. *Posúdenie úrovne spracovania práce.* Hoci je miestami K. Mitterpach voči fenomenologickej tradícii a jej dosiahnutým výsledkom kritický, nemôže nám uniknúť určitá elementárna analógia: to, k čomu sa dopracúva autor pomocou nástrojov klasickej ontológie (tézy, že: a) skutočnosť, resp. autonómna skutočnosť sa pre nás deje primárne esteticky, nie psychologicky, technicky či reflexívne; b) že (umelecké) dielo je charakteristické práve svojou ontologickou výlučnosťou; a že c) dielo produkuje práve ontologicky autonómnu „realitu“ a v tomto zmysle je prekvapivo závažným kontaktom s našou vlastnou autonómiou), v sebe obsahuje fenomenologická tradícia, minimálne jej neskoršia francúzska verzia (M. Henri, H. Maldiney, M. Dufrenne a v istom zmysle aj raný J.F. Lyotard) už v zárodku.
3. *Prínos a úroveň výsledkov práce.* Zdá sa, že je to práve ontologická autonómnosť – fenomenológovia by za ňu určite, ako jej podmienku, dosadili „otvorenosť“ –, ktorú je potrebné opätovne premyslieť, lebo predstavuje základný aspekt *aisthesis*. Lebo pôvodne je svet pluralitou významov a zmyslu, ktorých nejednoznačnosť nesúvisí ani tak s nejakou neistotou, nejasnosťou alebo dezorganizáciou či chaotickosťou, ale naopak, s prebytkom, bohatosťou, faktickou nadmierou, možno až totalitou zmyslovej, t. j. estetickej skúsenosti. Svet (naša skúsenosť sveta ako určitej jednoty, o ktorej všetci nevyhnutne „vieme“, „vieme“, že je svet a čo je svet aj bez potreby logického, psychologického, vedeckého, t. j. pozitívneho vymedzenia, a „vieme“ to spôsobom, ktorý predchádza systematickej reflexii, teda netematickým, afektívnym spôsobom) je estetickým objektom *par excellence*, pretože sa dáva a javí ako určitá zvnútornená intenzita, ako určitá hĺbka. Pôvodnou skúsenosťou je *vertigo*: závrat nad tým, že „svet je“, a že „ja som“. Svet, skutočnosť nie sú pôvodne fyzikálne danosti ani významové celky: nemajú ani charakter intencionálneho obsahu, sú to skôr kvázi-estetické, prázdne výplne, v tom zmysle, že na nás spätne intenzívne pôsobia, že nás ontologicky autonomizujú, sme to my sami, ktorí sa vďaka dielam postupne objavujeme (a ďalej projektujeme). Zvlášť skúsenosť umenia, umeleckého diela predstavuje špecifický prípad *congnitio sensitiva*, keďže je to pôvodná modifikácia bežného vnímania a na ňom vybudovaného reflexívneho výkonu: *ontologicky premyslená estetická skúsenosť* je preto základným výstavbovým prvkom ľudskej skúsenosti a komunikácie a spôsobom, akým rozumieme svetu okolo nás. Pôvodná danosť (sveta, druhých, vecí) má principiálne estetickú povahu.

4. *Posúdenie formálnej stránky práce (jazyk, štýl, štruktúra)*. Prácu charakterizuje štruktúrna vyváženosť, vybrúsený akademický štýl a elegantný jazyk, devaluje ju však nedotiahnutá jazyková redakcia, o ktorej svedčí množstvo preklepov, štylistických nedostatkov, gramatických chýb a nepresností (fenomenológia (17), „slovníkua obrazu“ (18), „fenoménu“ (20), „Našou úlohou je, ako sa ukazuje umenie“ (29); „...nič, čo (nie?) je autonómne skutočné“ (48), „kiteratúra (86), atď.).

Dovolím si formulovať pár poznámok, ktoré plnia skôr funkciu podnetov. Predovšetkým bolo pre mňa z fenomenologickej perspektívy zaujímavé tvrdenie: „...iba diela môžu byť v ontologickom zmysle vo svete, a to ako to, čo je zo sveta vylúčené“ (s. 50). Vzťah dielo – svet je v tejto téze charakterizovaný ako určitá in-diferencia, neľahostajnosť a zvláštny, až limitný prípad vyklonenosti. Ved' čo znamená, že je dielo voči svetu indiferentné? Že nie je z ontologického hľadiska z tohto sveta? Nie je potom jeho ontologická autonómnosť excelentným príkladom niečoho ako zvecnenia (sveta)? Nie je presne alebo práve toto „vec“ (das Ding) v silnom ontologickom zmysle? Totiž to, že je ontologicky nedotknuteľné, v tom zmysle že v(y)stupuje do(z) sveta ako autonómne? Na druhej strane vidím „nástroj“ ako „vec“ (Sache) v ontologicky slabom zmysle. Možným problémom je však podľa mňa reduktívne (heideggerovské) poňatie sveta len ako domény účelov a preferencií, významovej siete súvislostí a funkčných poukazov...

Habilitačnú prácu „Idea autonómnej skutočnosti medzi estetikou a filozofiou. Umelecké dielo ako vec“ kolegu Mgr. Klementa Mitterpacha, PhD. hodnotím ako celok veľmi vysoko. Odporúčam ju prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe odporúčam udeliť akademický titul docent v študijnom odbore **estetika**.

V Prešove 10. septembra 2020

.....
doc. Mgr. Pavol Sucharek, PhD.